

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

202. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՓՐԿԱՆՔԸ. *Խօսելով մասնաւորապէս Քրիստոսի հատուցած փրկականքին վրայ, պարտինք ճանչնալ զայն նախ իբրեւ արժանաւոր իր նպատակին լրման համար, այսինքն է համեմատ և բաւական հատուցմանը համար յանցանքին կամ պարտքին՝ զոր մարդ Աստուծոյ կը պարտէր: Այդ բաւականութեան կը վկայէ Պօղոս, ըսելով. «Միով պատարագաւ կատարեաց զսրբեալսն ի ժշտնջնաւորս» (Իբր. Ժ 14), որպէս թէ ըսէր՝ միանգամընդմիջ բաւական եղաւ Քրիստոսի պատարագը բոլոր մարդոց սրտութեան համար: Բայց Քրիստոսի պատարագը ոչ միայն բաւական եղաւ, այլ առաւել նաեւ քան զբաւական, մասնդի անոր արդիւնքը աւելի եղաւ քան պարտքը զոր պէտք էր հատուցանել: Ու ասիկա կը բացայայտուի Պօղոսի միւս խօսքէն. «Զի ուր առաւել եղև մեղքն, առաւել ևս յաւելան շնորհքն» (Հռոմ. Ե 20): Եւ Պօղոսի այս խօսքը եզրակացութիւնն է այն զլուսինի, որ ուրիշ բան չուզեր ցոյց տալ եթէ ոչ սա թէ ինչպէս Աղաժով մը տաւ, նոյնպէս Քրիստոսով վերցուցաւ մեղքը: Հատուցման այդ բաւականութիւնը և առաւելութիւնը, առանց Ս. Դիրքէն խօսքերու, կարելի էր հանել և հետեցնել մարդեղութեան խորհուրդէն նոյնիսկ, մասնդի նա որ կը հատուցանէր՝ չէր հատուցաներ իբրեւ մարդ լոկ, այլ քանի որ Աստուած էր և մարդ՝ իբրեւ Աստուած և մարդ, միաւորեալ անքննելի միաւորութեամբ:*

203. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳՈՐԾԵՐԸ. *Ողորդ է նա. և թէ Քրիստոսի գործերը ինչպէ՞ս կրցան հատուցման արժանիք և արդիւնք ունենայ. բայց մարդեղութեան խորհուրդին հիման վրայ դիւրաւ կը պարզարանուին այդ գծուաբութիւնները: Որպէսզի գործ մը արժանաւոր համարուի, պէտք է նախ որ այդ գործը ա-*

ղատ և բարի ըլլայ, յետոյ՝ որ գործողը Աստուծոյ հաճոյ և ի վիճակի ըլլայ արդիւնաւորութեան, ի վերջոյ՝ որ Աստուծոյ կողմէ վարձքի խոստում ըլլայ: Արդ, այս երեք պայմանները կը ճշմարտուին Քրիստոսի վրայ, Ս. Գրոց խօսքերէն. «Քրիստոս սիրեաց զմեզ և մատնեաց զանձն իւր վասն մեր պատարագ և զենուամբ Աստուծոյ» (Եփես. Ե 2): «Յոնարհեցոյց զանձն . . . վասնորոյ և Աստուած յնա առաւել բարձրացոյց» (Փիլ. Բ 8, 9): «Եթէ տալիք զվասն մեղացն, անձինք ձեր տեսցեն զաւակ երկայնակեաց» (Իսայի ԾԳ 10):

204. ԱՆՍԱՀՄԱՆ ՓՐԿԱՆՔ. *Վերջապէս մարդոց փրկութեան համար Քրիստոսի ունեցած արդիւնքներուն վրայ խօսած առանձնեք անսահման և անչափ կ'ըսուին. ինչո՞ւ ուրեմն անչափ և անսահման արդիւնքներէն ետք իւրաքանչիւր մարդու արդիւնքն ալ կը պահանջուի իր անհատական փրկութեան համար: Դժուար չէ ըմբռնել ասիկա, որովհետեւ ուրիշ է իբրեւ հասարակ բարիք յառաջ բերուած և աւանդուած արդիւնքը, որ այդպէս դիւրամեքմանայի գործուած կ'ըլլայ բոլոր կամեցողներուն, և ուրիշ՝ անհատաբար անոր մերձեանալը և զայն իբրեւ սեփական բուսացութիւն և վայելք անձին պատշաճեցնել ուզելը: Փրկչին անսահման արդիւնքներէն վերջ մարդերէն պահանջուած սահմանաւոր արդիւնքներու պարագան այդ երկրորդ կէտը կը ներկայացնէ, ու մարդոց արդիւնքները արդարեւ բոլորովին աննշանակ կ'ըլլային, եթէ հիմնուած ու պատշաճեցուած չըլլային Քրիստոսի արդիւնքներուն վրայ:*

205. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՂՕԹՔԸ. *Ոմանք դժուարութիւն մը կը համարեն սա կէտը թէ ի՞նչ կը նշանակէր աղօթքը զոր Քրիստոս իր*

կեանքին մէջ կը մատուցանէր և զոր կը մատուցանէ տակաւին ըստ Պօղոսի. «Ե ընդ ալմէ Աստուծոյ, որ և բարեխօս իսկ է վասն մեր» (Հռոմ. Ը 34)։ Այս բանին մէջ ալ պինդ բռնելով մարդեղութեան խորհուրդին Հիմը և յենլով յատկութեանց նազորդութեան սկզբունքին վրայ, ինչպէս և հետեւելով անհատ միաւորութեան վարդապետութեան, դժուար չըլլար երբեք իմանալ թէ կատարեալ Աստուած և կատարեալ մարդ եղողին մէջ ինչպէ՛ս աստուածայինները և մարդկայինները միանցածայն կը ճշմարտուին. բոտ որում, եթէ բարեխօս կ'ըստէ մարդկութեան համար, տուի՛ կը լինի Քրիստոսի աստուածութիւնը. «Զոր ինչ խնդրիցէք յանուն իմ, արարից զայն» (Յովհ. ԺԴ 14)։ Բայց որովհետեւ հա-

ւատացեալներուն համար յարմարագոյն է բարձրագոյնին նայիլ, այս պատճառաւ Ս. Եկեղեցին իր ազօթքներուն մէջ կը սիրէ յաւէտ գիմել առ Քրիստոս իբրև տուիչի և ոչ իբրև բարեխօսի, թէև յաճախ տնօրինականները յիշատակելով, կ'ազօթէ առ Հայր վասն խաչին, վասն մասանց եայլն։ Քրիստոսի տոյս կեանքին մէջ մատուցած ազօթքը երկու նպատակ ունէր։ Մին՝ որպէսզի մարդկային կեանքի բարի կարիքները լրացում գտնէին, և երկրորդ՝ որպէսզի այդ կարիքները ուսուցանէին ոչ լոկ խրատով, այլ նաև օրինակով։

Այսքան մարդեղութեան խորհուրդին վրայ, առանց երկարարանութեան։

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս Պ Ա Շ Տ Ա Մ Ա Ն Յ

206. ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԻՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

Պաշտամունքին մասին ընդհանուր կերպով խօսեցանք, երբ Աստուածութեան և կրօնից մասին իմաստասիրական սկզբունքներ յառաջ բերինք։ Հիմա մեզի կը մնայ խօսիլ յատկապէս պաշտամունքի մասին, ինչպէս որ կ'իմանանք և կը կատարենք զայն քրիստոնէական հաւատքին համաձայն։

Հարկ չկայ ուրեմն ըսելու թէ ի՞նչ է պաշտօնը կամ պաշտամունքը, և թէ ի՞նչ տարբերութիւն կայ ներքին կամ արտաքին կամ Հրապարակային պաշտամունքներուն միջև. հարկ է միայն որ ըսենք թէ ինչպէ՛ս կը բաժնուին պաշտամունքները իրենց աստիճաններուն համեմատ, որոնք յունալատին բառերով կ'ըսուին *latría* և *diáia*, և զոր մեր լեզուին մէջ թարգմանուած կը գտնենք երբեմն նրկրպագութիւն և մեծարանք բառերով, և երբեմն՝ պաշտելութիւն և յարգութիւն բառերով։

Բուն պաշտելութիւնը կամ պաշտելութեան պաշտամունքը միայն Աստուծոյ է սեփական, իսկ յարգութեան պաշտամունքը բնծայելի կը նկատենք Աստուծոյ քնտրելի սուրբերուն կամ սիրելիներուն։ Կայ նաև *hyperdiáia*, որ և գեղարգութիւն, միջասահման աստիճան մը, տարբեր պաշտելութենէ և աւելի քան յարգութիւնը, զոր ոմանք յատկա-

պէս կազմած են Աստուածածին Մարիամու համար։ Պաշտելութեան և յարգութեան աստիճանները ի գէպ է ցոյց տալ օրինակով պատույ և մեծարանք այն աստիճաններուն, զորս քովոր ենք բնծայել թաղաւորին և աւագանիին։

207. ՊԱՅՄԱՆՔ ՊԱՇՏԱՄԱՆՅ. Ուղիղ հասկնալու համար պաշտամունքները, որոնք կրնան բնծայուիլ որու որ պատշաճ նկատուին, կամ որոնց մասին կրնան ինչպիւրեք յուզուիլ և ծնունդ տալ տարբերեալ կարծիքներու, ի գէպ է յիշել ինչ ինչ տեղեկութիւններ։

Նախ՝ պաշտամունքի առէն դժբաժուած բառերը, խօսքերը, գործերը և շարժուածքները անպատճառ միեւնոյն կերպով որոշի։ Իմաստ մը չեն կրնար ունենայ, որովհետեւ միևնոյն բառը կամ գործը երբեմն կ'ուղղուին զանազաններու, որոնք միեւնոյն աստիճանի վրայ չեն կրնար նկատուիլ։ Ասիկա գիտելի է մասնաւորապէս երկրպագութիւն բառին համար (*Adoration*), որ աստուածային պաշտելութեան գերագոյն բացատրութիւնն է. բայց կը տեսնենք նաև որ Աբրահամ (Մենդ. ԺԸ 2) և Ղովտ (Մենդ. ԺԹ 1) կ'երկրպագեն Հրեշտակներուն. Աբրահամ զարձեալ՝ Քիտացուց իշխաններուն (Մենդ. ԻԳ 7). Յովսէփի որ-

գինները կ'երկրպագեն Յակոբին (Ծննդ. ԽԼ 12) և յաճախ կը տեսնուի որ երկրպագութիւն կ'ընծայուի մարդոց, առանց սակայն իբր Աստուած պաշտելու զանոնք: Եւ որովհետեւ միեւնոյն խօսք մը կամ գործ մը կրնայ տարբեր իմացուածներ ունենալ, Հետեալաբար և Հնար է իմացուածի այդ տարբերութեան համեմատ միեւնոյն խօսքը կամ գործը հաստատել կամ ժխտել: Այս պատճառաւ, իբրեւ պաշտամանց վերջնական և որոշիչ կէտ՝ ի դէպ է ունենալ սահմանուած բառեր որոնք կարենան Հեռացնել խօսքի երկդիմութիւնները: Եւ որովհետեւ սովորական կիրառութիւնը ընդունած է արդէն յունարէնէն առնուած լադրիական և աուլիական բառերը, և յաճախ յունարէն բառերով կաղմուած են դիտական ճշգրտանութիւններ, և թէ անդէպ նկատենք մենք այ նոյնութեամբ գործածել զանոնք, զոնկ պէտք է վերեւ նշանակուած անոնց հայերէն Հոմանիշները կամ ուրիշ նմաններ կիրարկենք անփոփոխ կերպով:

208. ՊԱՇՏՏՈՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ. Բայց պաշտամանց ձեւերով և բանաձևներով դրաւ զիջէ աւելի պէտք է նկատի ունենանք պաշտամանց նպատակները և առարկաները: Ու բարձրագոյնէն անշուշտ սկսելով, հարկ է որ խօսինք նախ այն պաշտամունքին մասին զոր կը մատուցանենք Աստուծոյ: Առանց երկրաւորութեան, պաշտամունքը ըստաւոր իր մարդկային, լրացեալ և գերազանց առուժովը և աստիճանովը, բարձրեայն Աստուծոյ միայն կը պատշաճի: Ոչ ոք կը ժխտէ ասիկա, և թէ անշուշտ աստուածութեան չէ, և մանաւանդ և թէ բուն լադրիական պաշտօնը կ'ուզենք բնայ:

Կրնանք նաև ըսել թէ պաշտօնը Աստուծոյ միայն վայել է, և Աստուծմէ գաւառ ուրիշ ոչ մէկուն, և թէ արարածի ընծայուած պաշտօնը, ինչ կերպով որ ալ լինի, անպատշաճ է:

Բայց երբ այսպէս կ'ըսենք, տուլիական պաշտօնը պէտք է դատենք ըլլոր միւս պաշտօններէն, և լոկ պատիւ, մեծարանք և յարգանք կուէնք զայն:

209. ՊԱՇՏՏՈՆ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ. Ինչ որ կ'ըսուի Աստուծոյ մասին, կ'ըսուի միանգամայն Երրորդութեան մասին, և անոր իւրաքանչիւր անձին մասին առանձնաբար՝ երբ

իւրաքանչիւր դէմքը առանձնաբար տեսնուի: Կը հետևի արդէն Երրորդութեան խորհուրդին վերաբերմամբ մեր ըսածներէն թէ այս վարդապետութեան հիմը տարբեր չէ Աստուծոյ միութենէն, և թէ ինչ որ քրիստոնէական յայտնութեան համեմատ կը դաւանինք Աստուծոյ մասին, համեմայն է անոր՝ զոր գիտենք Աստուծոյ մասին իմաստասիրական ճշմարտութեամբ:

210. ՊԱՇՏՏՈՆ ՄԱՌԻԵՂՈՒԹԵԱՆ. Երրորդութեան խորհուրդէն անցնելով մարդկայնութեան խորհուրդին, և խօսելով Քրիստոսի ընծայելի պաշտամունքին մասին, հարկ է որ ըսենք թէ բացայայտ է Ս. Գրքին պատգամը՝ թէ արժան է Քրիստոսի ընծայելի երկրպագութիւն, զի մետասան առաքելներն ալ Գալիլիոյ լերան վրայ «Իբրեւ տեսին զնա, երկիր պազին նմա» (Մատթ. ԻԼ 17), որովհետեւ իրեն համար ըսուած է «Երկիր պազցեն նա ամենայն Հրէշտեղ Աստուծոյ» (Եբր. Ա 6): Ու այս պատճառաւ «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ամենայն ծուր կրկնեցի երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանդարամետականաց» (Փիլ. Բ 10): Բայց թէ պաշտամունքներէն ո՛րը ընծայելի է Քրիստոսի, դժուար չէ ճշդել, թէ և գտնուեցան ոճանք որ իրենց քահանութեամբ մեկնեցին զայն: Նետադր կ'ըսէր թէ «Յանուն Ժածկեալին պիտի երկրպագէ տեսանելիէն»: Այլ առիկա երկուքի բաժնել էր երկրպագութիւնը: Նետադրի կը մօտենան նաև անոնք որ Քրիստոսի ընծայուած երկրպագութեան մէջ կը բաժնեն բացարձակը յարարերական պաշտամունքով կ'ուզեն պատուել: Նման կերպով կը խօսին նաև կարծէք Լատինները, երբ ըստինքեան երկրպագութիւնը կը բաժնեն մասն ինքեան երկրպագութենէն: Մենք Հաստատուն կենանք միաւորական վարդապետութեան վրայ և մի Քրիստոսը ճանչանանք միշտ իր անբաժանելի միաւորութեամբ մէջ, և իրեն ընծայած մեր երկրպագութիւնը երկուքի չբաժնենք, որպէսզի ճայնակից չերկնեք անոնց՝ որոնք, ըստ Աթանասի, կ'ըսեն. «Ի՞նչ կայ ի մարմնոյդ, զի պաշտեցուք զեղեղ» (Թուղթ առ Անեյփիս):

211. ԽԱՋ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐ. Վերեւ յառաջ բեր-

ուած Պօղոսի խօսքերուն մէջ տեսանք Քրիստոսի անունը երկրպագելի բոլոր երկնի եւ երկրի, և նոյնիսկ դժոխոց տարածներէն (Փիլ. Բ 10)։ Ծնորհալի, իբրև բացատրութիւն այդ խօսքերուն, կ'ըսէ թէ անունը ոչ այլ ինչ է բայց եթէ ձայն որ ականջներուն կու տայ նշանակուած իրին զգայութիւնը և էութիւնը։ Այդ անունին համանման է, կ'ըսէ, պատկերն ալ, որովհետև այս ալ ձև մըն է որ կու տայ նշանակուած իրին զգայութիւնը և էութիւնը կ'արթնցնէ, այս պատճառաւ Քրիստոսի ընծայուած պաշտամունքին համանման պաշտամունք կ'ընծայուէ նաև խաչին և փրկչական պատկերին։ Սակայն երբ խաչը կը պաշտենք, եթէ բուն իսկ այն խաչափայտն է որուն վրայ բնառեցաւ Քրիստոս, և կամ նոյն խաչափայտէն նշխար մըն է և կամ անոր նմանութեամբ նորակերտուած մը, միշտ ստոյգ է թէ զԱստուածընկալ խաչը տեսնելով, ոչ իբրև նիւթին, այլ անոր վրայ եղած անեղևոյթին է որ պաշտօն կը մատուցանենք։ այսպէս և փրկչական պատկերին ոչ թէ նիւթին և ներկերուն, այլ Քրիստոսի, որ է պատկեր անեղևոյթ Հօր Աստուծոյ, կ'երկրպագենք — Ծնորհալի — Ըստ այսմ ուրեմն, խաչին և փրկչական պատկերին ընծայուած պաշտօնը ուղղուած է ոչ թէ խաչին կամ պատկերին նիւթին, այլ միայն և միշտ նշանակուած իրին, այսինքն Քրիստոսին, որուն զգայութիւնը և էութիւնը կը զարթուցանեն անոնք մեր մէջ, արտաքին ըզգայութեան ներքին միջնորդով։

212. ԽԱՉԵՐԻՆԻ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻՆԻ ՕՒԾԻՄԱՐԸ. Զեռակերտ խաչերուն համար մեր Եկեղեցիին հաստատուն կանոնն է օծել զանոնք Ս. Միլաոնով և յետոյ գործածել իբրև նշան պաշտամունքի. չէիք եթէ ոք խաչ արասցէ փայտեայ կամ յինչ և իցէ նիւթոյ և ոչ առցէ քահանային օրհնել և օծանել զոս և միւռնոնփն սրբել, ոչ է պարտ զոս ի պատուի ընդունելի և երկրպագութիւն մատուցանել (Օձնեցի)։ Որովհետև երբ լոկ չօրհնուած նիւթին երկրպագութիւն մատուցուի, այն ատեն աշխարհի նկարակերտութեանց կամ ուրիշ նիւթերու մէջ եղած որևէ քառակուսի ձև

պէտք է երկրպագելի ըլլայ (Ծնորհալի)։ Իսկ Ս. Միլաոնը թէ և ըստինքեան պաշտելի նիւթ չէ, բայց նուիրական միջնորդ և հաստատուն նշանակ մըն է, որով հասարակ իրաց կարգէն և մարմնաւոր տարազով և նիւթով և զած բան մը կը զանազանութի կիրառութեամբ և նշանակութեամբ, և յատկապէս կ'որոշուի հոգեւոր նշանակութեամբ, կիրառութեամբ և գործածութեամբ։ Ու ասիկա շատ ալ պատշաճ բան մըն է, զի ինչպէս պաշտամունքին պաշտօնեան կ'օծուի, նոյնպէս և պէտք է օծուին պաշտամունքին գործիք եղած արարկաներն ու արարները։ Եթէ մէկը ուզէ բռն թէ օծումը կրնայ ակնորդապաշտութեան կարծիքներ վրդուել, կարծել տալով ռամիկին թէ իրական փոփոխութիւն մը կը կատարուի նշանակներուն մէջ, աւելի ճանաչողն կ'երևի ի հակառակէն բռն թէ նիւթական միջնորդներով զօրացած կրօնական պաշտամանց բողոքումը պէտք չէ շատ տարածուի խարուսիւն չգրուած նշանակներու կիրառութեամբ, որ շատ աւելի փնտաւար աւելորդապաշտութեան մըն է։ Եւ ինչ կարելի է խորհիլ և իմաստութեամբ հնարել որպէսզի թոյլ չտրուի որ սոգէտները չզեղծանեն և գիտաշունքը չխժրեն։

213. ՊԱՇՏՈՆ ՍՐԲՈՑ. Կարգը եկաւ այժմ խօսելու սրբոց ընծայուած պաշտամունքին վրայ։ Պաշտօն բառով հոս պէտք է հասկնալ տուլիականը. և եթէ պաշտօն բառը, որ իր հասարակ առումին մէջ ոչինչ ունի ծանր, զի կը նշանակէ պարզապէս ծառայութիւն, ծանրը թուի ոմանց, հնար է անոր տեղ գործածել յարգութիւն բառը. թէ և, ըստ մեր հասկացողութեան, աւելի ծանր է յարգութիւն բառը, որ ցոյց կու տայ բանական էակին բարոյական մէկ գործը քան պաշտօնը՝ որ պարզապէս ցոյց կու տայ նիւթական և արտաքին գործ։

Կը նկատենք դարձեալ թէ պաշտամանց կամ յարգութեանց արտաքին ձևերը բոսինքեան աննպատակ են, և իրենց սեփական արժէքներուն մէջ իսկական տարբերութիւն կամ էական առաւելութիւն չունին, այլ ամէն ինչ կախուած է առումէն և դիտումէն, որով իւ-

բաժանչիւր անձ կամ ընդհանուր սոցիորոյթ կապուած է անոնց: Այսպէս, ո՛չ ճրագը ստորին է քան խուկը, և ո՛չ ծերագրութիւնը աւելի բարձր՝ քան բազկատարածութիւնը, և այլն: Ո՞չ ապաքէն պաշտամանց և յարգութեանց զանազան ձևերուն մէջ գլուխը ծածկելը կամ կօշիկը ոտքէն հանելը պատուելւան պատուելի է փոխադարձաբար զանազան ազգաց սոցիորութիւններուն համեմատ: Ապա ուրեմն ոչ մէկ խնդիր կրնայ ըլլալ բառերու, ձևերու, գործերու և նշաններու մասին, գործա կարելի է ընծայել ի պատիւ սրբոց. բայց միշտ պէտք է ցոյց տալ թէ պաշտօնը զոր Քրիստոսի Եկեղեցին կ'ընծայէ Հրեշտակաց, արդարեաներուն և սրբոց՝ զերծ է կոտպաշտական զեղծմանց մեղադրանքէն:

214. ՍՈՒՐԲԵՐ ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐ. Միասին նկատի կ'առնենք սուրբերը և Հրեշտակները, այսինքն արտաքոյ աշխարհիս եղած անմարմին բանաւոր Հակները և մարդերէն անոնք՝ որոնք հաստարկաց կաթնեաց համեմատ ուղղութեամբ և արդարութեամբ, և կամ կատարեալ ապաշխարութեամբ մեկնեցան այս աշխարհէն, իրենց կեանքը անցրին լոյ կամ պատարապելով Քրիստոսի հաւատքին: Անոնք որ ի քնէ աննիթ են, կամ որոնք նիւթականէն մերկացան, կրնան այս տեսակէտով մէկ գլծի վրայ համարուիլ:

Սուրբ Գիրքը ոչ սակաւ օրինակներ ունի Հրեշտակաց ընծայուած երկրպագութեան: Թողունք Արքահամի և Ղովտի բրածները գործա յիշեցինք վերև, որովհետև թերևս երկրպագած ատեն զանոնք չլին ճաննար իրրի Հրեշտակներ, այլ իրրև պատուաւոր պանդուխտներ՝ մեծարանքի և սպասարկութեան արժանի, և լոկ մարդկային պատիւ է որ կ'ընծայէին, ժամանակի ձևերուն համե-

մատ: Բազաամ երբ տեսաւ Հրեշտակը, «անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց, երկիր եպագ նրմա» (Թիւ. ԻԲ 31): Դիտելի է որ ըստ Ս. Գրքոց, «երաց Տէր զաչս բազումս» այդպէս բնելու համար: Յետու տեսնելով սուսերամերկ մարդը, և յոելով թէ զօրաւոր է ի զօրու Տեսուն, այսինքն երկնային զօրաց, «անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց և երկիր եպագ» (Ես. Ե 15). ու Սոմնացի կինը, Եղիսէի ձեռքով իր որդւոյն յարութիւն առնելէն ետքը, դիտնելով թէ Աստուծոյ մարդ է ան, «անկաւ առ ոտս նորա և երկիր եպագ նմա յերկիր» (Դ Թագ. Դ 37): Երբորդ յիսնապետ երբ մարդ զրկեց Եղիան ձերբակալելու համար, և տեսաւ առաջիններուն պատժուիլը, «անկաւ ի վերայ ծնեաց իւրոց առաջի Եղիայի և աղաչէր զնա», զայն կոչելով «այրդ Աստուծոյ» (Դ Թագ. Ա 13): Աստուած ինքնին հրամայեց պատիւի արժանի նկատել Հրեշտակները:

215. ՆՇԱՆԱԿ ՊԱՏԻՈՑ. Եկեղեցւոյ Հին յիշատակարաններուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք սուրբերու ընծայուած պատուոյ և մեծարանաց նշաններու, ինչպէս են հանդէսով անոնց մահուան կամ նահատակութեան տարեգարձները կատարել, պատուել անոնց յիշատակը պատուոյն որոշ օրերուն մէջ, չինել անոնց գերեզմաններուն վրայ կամ մօտը պաշտամունքի վայրեր որոնք կը կոչուին վրկայարան կամ մարտիրոսարան, խորհրդական և բարեպաշտական պատարագներ մատուցանել անոնց վկայարաններուն մէջ յանուն վայրին կամ սուրբին: Ու այս այնչափ յայտնի է որ նախին սուրբ հայրերու եկեղեցական մատենագրութեան գիրքերուն մէջ անպակաս են գովութեան խօսքեր, ներբողական ճառեր և վկայարանութիւններ՝ նուիրուած անոնց յիշատակին:

(Շար. 21)

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ